

SZELE BARNA
Debrecen

Tanítóképességi vizsgálatok a Debreceni Református Tanítóképzőben

A vizgákról az utóbbi években nagy számban megjelent szakirodalmakban olvashattunk. Egy csoportjuk a szigorlatok és az államvizsgák államilag is elismert jogosítványa egy hivatás, szakma, munkakör betöltésére való alkalmasságnak. A vizsga nemcsak a hallgató próbatétele, hanem az oktatóé is. A vizsgán adott érdemjegyek objektivitása és egyáltalán a vizsgacentrikusság már régóta a kritika pergőtüzében áll. Vannak olyan nézetek, amelyek elvezetnek bennünket a vizsgák szükségességének tagadásához. Sok vita folyik arról is, hogy a szóbeli vagy az írásbeli vizsga az előnyösebb.

A fentebb említett problémák juttattak arra az elhatározásra, hogy a múlt felidézésével vázlatosan ismertessem a nagy múltú protestáns iskolakultúra hagyatékából merítve, hogyan is zajlottak le a Debreceni Református Tanítóképző Intézetben az ún. tanítóképességi vizsgálatok.

A Debreceni Református Tanítóképző Intézet 1873 októberében vált önálló tagozattá.

A tanítóképzés színvonalának emelése érdekében megnövekedtek a követelmények a tanítókkal szemben. Az ország keleti régiójában tanítóhiány jelentkezett. Intézményes pótlására a VKM. 1874-ben a 9312. sz. leiratában intézkedett. A leirat értelmében az egyházkerület intézkedést tett többek között a tanítóképző létszámának növelésére, a tanítói képesítéssel nem rendelkezők képesítő vizsgálati anyagáról és rendjéről.

1874. évi 235. sz. rendelkezés alapján a néptanítói képeségi vizsgálatra vonatkozó javaslatot a tanügyi bizottság elfogadta. A tanítóképességi vizsgálat szabályzatát 1875 áprilisában adták ki.

„Olvastatott a debreczeni egyházmegye folyó évi május 14.-kén tartott 24. sz. jegyzőkönyvi kivonata, melyben a nevezett egyházmegyének azon intézkedése foglaltatik, hogy a tanítók közül, kik a tanítóképességi vizsga letételét elhanyagolnák, mintszentén kik a tanítóképző tanfolyam teljes bevégezése előtt alkalmaztatnak tanítóul: tartoznak évenként két vizsgát és pedig halogatás nélkül fokozatosan oly feltételek mellett tenni, hogy ennek elmulasztása esetén, állomásaikon semmi szín alatt nem maradhatnak, tanítóul nem tekinthetnek” [1]

1875 októberében új tantervet adtak ki a tanítók képesítő vizsgája miatt. A tanterv mellett az egyházkerület 1875. évi jegyzőkönyvében megtalálható az a szabályzat, amely a népiskolai fiú- és nőtanítók tanítóképességi vizsgálatáról rendelkezik.

A szabályzat kimondja, hogy tanítóképességi vizsgálatot évente egyszer, szeptember hónap elején vagy a tanítóképző igazgatóság által kitűzött napokban lehet tartani.

Azok vehettek részt a vizsgálatokon, akik a tanítóképzésben a 3 évi tanfolyam elvégzése után legalább 1 évet tanítottak, a tanfolyamot és a hozzá kapcsolódó tanítási gyakorlatokat kitűnő eredménnyel teljesítették, valamint a VI. gimnáziumi osztályt sikeresen befejezték, és 2 évig tanítói pályán működtek.

Kizáró okokról is szól a szabályzat:

„A tanítóképességi vizsgára nem bocsáthatók:

- a) Az olyan egyének, kik már tanítóképességi vizsgán kétszer nemelegendő osztályzatot nyertek.
- b) Kik bűnvádi kereset miatt bíróság el voltak ítélve.
- c) Kiket valamely intézetből az illető előljáróság erkölcsi kihágás miatt utasított el.
- d) Testileg oly nyomorékok, kik e foglalkozás miatt hivataluknak megfelelni képesek nem voltak.” [2]

A vizsgálóbizottság tagjai: a püspökből, három esperesből, két-három fő a tanügyi bizottságból és a főiskola tanári karából tevődött össze.

A vizsgálat három részre oszlott: írásbeli, szóbeli és gyakorlati vizsgára. A vizsgálat két írásbeli munka elkészítésével kezdődött, és a legaktuálisabb nevelési, oktatási kérdésekkel foglalkozott. Zárt ajtók mögött folyt, szigorú tanári felügyelet mellett. A tanítójelölt a feladatok megoldásához írószeren kívül más segédeszközt nem használhatott, társaival nem beszélgethetett. Az írásbeli dolgozatokat a tanítóképezde tanári kara értékelte, és erről jelentést tett a vizsgálóbizottságnak. A szóbeli vizsgálat nyilvánosan történt. A szóbeli értékelése: kitűnő, jeles vagy dicséretes, elégséges, elégtelen. A gyakorlati vizsgán a jelölt a gyakorló iskola tanulóit oktatta negyed-fél óráig.

A próbatanítás tárgyát a vizsgálóbizottság határozta meg, és a tanítás előtt fél nappal adták a jelölt tudtára.

Azt a tanítójelöltet, aki a nem művészeti tantárgyakból elégtelen minősítést kapott, pótvizsgára utasították. Ha egy jelölt az éneken kívül valamelyik művészeti tárgyból elégtelen osztályzatot szerzett, az oklevelét megkapta ugyan, de az adott tárgyból pótvizsgát kellett tennie.

A tanítóképességi vizsgálat díja 2 forint volt jelöltenként. A befolyt összeget a tanárok között a vizsga befejeztével szétosztották. Abban az esetben, ha a vizsgázó nem protestáns volt, a vizsga díja kétszer annyiba került.

Egy későbbi, 1879-ben készült egyházkerületi jegyzőkönyvből értesülhetünk arról, hogyan is zajlott le a tanítóképességi vizsgálat.

„A folyó évi május 1-s következő napjain tartott tanítóképességi vizsgálatról következő jelentés terjesztetett fel:

Tanítóképességi vizsgára 17 tanuló jelentkezett, kik közül 7 másodízben néhány tantárgyból pótlólag, 10-en pedig először jelentek meg vizsgára. A jelentkezett tanítók bizonyos megjegyzések és utánpótlások teljesítése mellett, mindnyájan vizsgálatra bocsáttattak.

A vizsgálóbizottság véleménye:

- a) Írásbeli vizsga tartott május 1 napján d.e. 8 órától d.u. 1-ig és d.u. 3—7-ig.
Fogalmazványt készítettek a következő két feladatról:
Írassék le, hogy a tanító példaadása mi tekintetben van befolyással a tanítványokra s innen mi kötelességei vannak a tanítónak? Továbbá: Kibéreltünk ketten egy legelőt évi 55 frt. haszonbérért, én 5 darab marhát járattam a legelőre 4 hónapig, társam 8 darabot 3 hónapig, mennyi esik a legelőbérből rám, mennyi a társamra?
- b) Elméleti vizsga tartott május 2-án egész nap s 3-án délelőtt 3 külön bizottság előtt.
- c) Gyakorlati vizsga tartott május 3-án délután s 4-én délelőtt egyidejűleg két helyen, a főiskolában elhelyezett elemi iskolában.
E vizsgák eredménye röviden a következő:
kitűnő oklevelet nyert egy, névszerint Oláh Zsigmond debreczeni, jelest egy, Király András sámsoni tanító,
12-en általános elegendő osztályjegyzékkel láttattak el,
3-an pedig fél, (egy), illetőleg egész évi, (ketten) ismétkészülésre utasítottak.” [3]
„A megjelent tanítók csekély készüléket tanusítottak, a tantárgyak száma sok, a vizsga tárgyiból csak azok maradjanak meg, amelyek a gyakorlati szükség szempontjából nélkülözhetetlenek.” [4]

Az indítványt az egyházkerület elfogadta, és a tanári kart új vizsgaterv kidolgozásával bízta meg.

Még 1887-ben sem következett be a tantárgyak számának csökkenése, a szóbeli vizsga tárgyai a következők voltak:

1. Vallástan	7. Történelem
2. Nevelés- és oktatástan	8. Természetrajz
3. Módszertan	9. Természettan
4. Magyar nyelv és irodalom	10. Rajzolás, írás
5. Mennyiségtan	11. Ének-zene
6. Földrajz	12. Testgyakorlat és annak elmélete.

Némi kompromisszumkészség azonban megfigyelhető az egyházkerület részéről.

Határozat született arról, hogy a vizsgálatot akár két részletben is leteheti a jelölt, ha ezt kérvényezi.

Akik éltek a fenti lehetőséggel, a tantárgyak az alábbi két csoportra oszlottak:

„a) Az első rész vizsgálatának tárgyai

Zárthelyi írásbeli vizsgálat

1. Neveléstani tétel kidolgozása

2. Mennyiségtani feladat megoldása

3. Vallástan

4. Neveléstan

5. Magyar nyelv-tan

6. Mennyiségtan

7. Művészeti tárgyak

(Rajz, szép és ütemírás, hegedű eshetőleg orgona és testgyakorlat)

b) A második rész vizsgálatának tárgyai

1. Házi dolgozatul feladott 2 tételnek mintatanításra feldolgozása

A szóbeli vizsgálat tárgyaiból

2. Módszertan

3. Történelem

4. Földrajz

5. Természetrajz

6. Természettan

7. Próbatanítás.” [5]

A második részből a jelöltnek az elsőt követő legközelebbi képességi vizsgálat alkalmával kellett beszámolnia. A képesítő vizsgálatok szisztémájában lényegi változás csak 1925-ben következett be.

A képesítő vizsgálatok rendszere azt mutatja, hogy a kor tanítójától színvonalas, sokoldalú felkészültséget kívántak. A tanítóképességi vizsgák eredménye, hogy az 1800-as évek végén:

a „debreceni és a bihari egyházmegyében elenyészően kevés, mintegy 0,5%-os volt a képesítés nélküli tanítók száma.” [6]

Az elmúlt század tanítóképzésével kapcsolatos vizsgáztatási rendszer szisztémája arra enged következtetni, hogy a képzés célját, a tárgyak jellegét, a vizsgakövetelményeket, a szóbeli, írásbeli és gyakorlati vizsga szerepét, arányát céltudatosan határozták meg.

A tanítóképességi vizsgálatok *múlt század végi* metodikája a ma pedagógusa számára is tartogat tanulságokat.

JEGYZETEK

[1] Egyházkerületi jegyzőkönyv TREL 1875/197. sz.

[2] Egyházkerületi jegyzőkönyv TREL 1875/75. sz.

[3] Egyházkerületi jegyzőkönyv TREL 1879/187. sz.

[4] Egyházkerületi jegyzőkönyv TREL 1879/188. sz.

[5] Egyházkerületi jegyzőkönyv TREL 1887/N/16. sz.

[6] Egyházkerületi jegyzőkönyv TREL 1896/449. sz.